

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

<http://dx.doi.org/10.22067/PG.2025.90845.1323>

پژوهشی

کیفیت زندگی جوامع محلی در شرایط تحریم‌های سیاسی - اقتصادی کشور: بررسی تجربه زیسته و

راهبردهای معیشتی روستاییان شهرستان کاشمر

میترا یاراحمدی (دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران)

حمدااله سجاسی قیداری (دانشیار گروه جغرافیا، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران،

(نویسنده مسئول))

ssojasi@um.ac.ir

چکیده

ارتقاء و توسعه کیفیت زندگی روستایی، به‌مثابه پیش‌ران‌های کلیدی در تحقق توسعه پایدار روستایی، از اهمیتی بنیادین برخوردار است. با این حال، اعمال تحریم‌های اقتصادی به‌عنوان یک عامل برون‌زا، می‌تواند تغییرات شگرفی در ابعاد مختلف کیفیت زندگی روستاییان ایجاد نماید. لذا پژوهش حاضر، با هدف واکاوی تجربه زیسته روستاییان شهرستان کاشمر از تأثیر تحریم‌های اقتصادی اعمال‌شده علیه ایران طی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲، به انجام رسیده است. این مطالعه، از منظر ماهیت، در زمره پژوهش‌های کیفی و بر اساس هدف، از نوع پژوهش‌های کاربردی محسوب می‌گردد. گردآوری داده‌های موردنیاز از طریق مطالعات اسنادی، مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و بحث‌های گروهی متمرکز صورت پذیرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل ۷۲ نفر از روستاییان مشارکت‌کننده در بحث گروهی می‌باشد که به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب‌شده‌اند. به‌منظور تحلیل داده‌های حاصل از بحث‌های گروهی، از رویکرد تئوری بنیانی استفاده شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که تحریم‌های اقتصادی، تأثیرات دوگانه‌ای (مثبت و منفی) بر کیفیت زندگی روستاییان داشته است؛ با این حال، شدت و دامنه تأثیرات منفی به‌مراتب بیشتر از تأثیرات مثبت ارزیابی شده است. این تأثیرات منفی، ابعاد گوناگون کیفیت زندگی روستاییان شامل جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، و روانی را در بر گرفته و به‌طور کلی، هر دو بعد عینی و ذهنی کیفیت زندگی آنان را تحت‌الشعاع قرار داده است. علاوه بر این، از دیدگاه مشارکت‌کنندگان، مجموعه‌ای از عوامل ساختاری و مدیریتی در تعدیل یا تشدید اثرگذاری تحریم‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا نموده است. نتایج این پژوهش می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری‌های آتی در جهت کاهش آسیب‌پذیری جوامع روستایی در برابر شوک‌های اقتصادی و تقویت تاب‌آوری آن‌ها فراهم آورد.

واژگان کلیدی: تجربه زیسته، تحریم اقتصادی، کیفیت زندگی، توسعه روستایی، شهرستان کاشمر.

مقدمه

ادبیات اقتصاد بین‌الملل بر لزوم روابط سیاسی و اقتصادی قوی بین کشورها تأکید و اذعان می‌دارد که تعامل متقابل اقتصادها در سراسر جهان، تاب‌آوری کشورها را در غلبه بر چالش‌های اقتصادی مانند بیکاری، تورم شدید و رکود اقتصادی افزایش می‌دهد (Alhassan et al, 2023). این اهمیت و جایگاه مهم ژئوپلیتیک در اقتصاد رشد، تحریم‌های اقتصادی و سیاسی را به یکی از پرکاربردترین ابزارهای اعمال زور در سیاست بین‌الملل تبدیل نموده است (Gutmann et al, 2023). مروری بر ادبیات موجود در مورد اثرات اقتصادی تحریم‌های بین‌المللی بر کشورهای هدف (ازجمله ایران) نشان می‌دهد که تحریم‌ها؛ بر امنیت غذایی و دسترسی به آب آشامیدنی تأثیر منفی می‌گذارد، دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی و خدمات پزشکی را مختل، مرگ‌ومیر نوزادان را افزایش و امید به زندگی را کاهش می‌دهد (Abdollahi & Abolhassan Shirazi, 2021: 236)، موجب بروز بحران‌های مالی، کاهش درآمد سرانه، تجارت و سرمایه‌گذاری‌های بین‌الملل می‌گردد (Gutmann et al, 2023)، علاوه بر این، تحریم‌های اقتصادی، دموکراسی کشورهای هدف را تضعیف کرده و باعث درگیری‌های داخلی و بی‌ثباتی سیاسی می‌شوند (Peksen & Drury, 2010). لذا تحریم‌ها، ابعاد گسترده‌ای از زندگی اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مردم در کشورهای هدف را تأثیر قرار داده و پیامدهای منفی بر رفاه و کیفیت زندگی آنان برجای گذاشته است (Alhassan et al, 2023). این در حالی است که بهبود کیفیت زندگی انسانی هدف توسعه در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی است (Ahmadvand et al, 2012: 90). ازجمله گروه‌هایی که افزایش کیفیت زندگی آن‌ها از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد، ساکنین جوامع روستایی می‌باشد (Yarahmadi and sojasi, 2023: 5). چرا که بررسی ادبیات توسعه روستایی گویای این واقعیت است که نواحی روستایی همواره به دلایلی چون، فاصله زیاد و انزوای جغرافیایی، اقتصاد تک‌محصولی و ضعف منابع درآمدی، مسکن ناپایدار، کیفیت نامناسب راه‌های ارتباطی و شبکه حمل‌ونقل، کمبود خدمات درمانی و مراکز مراقبتی و ... (Khairuddin et al, 2016; Rezvani et al, 2009; Grgic et al, 2010; Mohammadpour et al, 2012)، به نسبت جمعیت ساکن در سکونتگاه‌های شهری از آسیب‌پذیری بالاتر و کیفیت زندگی پایین‌تری برخوردارند (Ahmadi et al, 2015: 76). کیفیت زندگی، مفهومی چندوجهی است که به رفاه اقتصادی وابستگی دارد. لذا هر بحران اقتصادی که فعالیت‌های تولیدی و صنعتی در یک کشور را تحت تأثیر قرار دهد، مستقیماً به وخامت کیفیت زندگی مردم منجر می‌شود (Prievozník & Strelcová, 2023). ازجمله بحران‌های اقتصادی که در چند دهه اخیر متوجه اقتصاد کشور است، تحریم‌های اقتصادی و افزایش پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم آن (Manzoor, 2013: 17; Keshavarz et al, 2011: 5; Smeets, 2018)، ازجمله: محدودسازی نقل و انتقالات مالی (Manzoor, 2013 & Mostafapour, 2013)، اختلال در روند انتقال فناوری به ایران، محدودیت واردات کالاهای سرمایه‌ای، محدودیت صادرات نفت و گاز، بی‌ثباتی نرخ ارز و ... (Derakhshan & Toghiani, 2015: 123)، می‌باشد.

که علاوه بر متأثر ساختن بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی و سطح تولید و درآمد، در سطح کلان و ملی، تأثیرات منفی بر سایر ابعاد زندگی ساکنان کشورهای هدف تحریم (ایران)، از جمله: قیمت کالاهای اساسی، دسترسی و کیفیت مواد غذایی، دارو و خدمات درمانی و بهداشتی، برخورداری از استانداردهای زندگی و ... در سطح خرد، به‌ویژه زندگی روستاییان گذاشته است (Kokabisaghi, 2018: 397). در این راستا بررسی تجربه زیسته روستاییان و راهبردها و مکانیسم‌های سازگاری آن‌ها با شرایط تحریم، می‌تواند به درک عمیق‌تر از آسیب‌پذیری‌ها و چالش‌های پیش روی جوامع روستایی در شرایط تحریم کمک کرده، شواهد بومی برای سیاست‌گذاری‌های حمایتی ارائه دهد و در نهایت به تقویت تاب‌آوری و ارتقاء کیفیت زندگی روستاییان منجر شود. لذا پژوهش حاضر با هدف بررسی تجربه زیسته روستاییان در شرایط تحریم و پیامدهای مثبت و منفی تحریم‌ها بر جنبه‌های مختلف کیفیت زندگی روستاییان شهرستان کاشمر به‌عنوان یک پایلوت^۱، صورت گرفته است. و در پی پاسخگویی به این پرسش می‌باشد که: تجربه زیسته روستاییان منطقه مورد مطالعه در رابطه با تأثیر تحریم‌ها بر کیفیت زندگیشان چگونه می‌باشد؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

امروزه تحریم‌های اقتصادی به‌طور فزاینده‌ای در سیاست‌های بین‌المللی به‌عنوان ابزاری به‌منظور وادار نمودن کشورهای هدف به تغییر سیاست‌ها و عملکردها، مورد توجه قرار گرفته است (Naghavi & Pignataro, 2015:1; Faraji Dizaji & van Bergeijk, 2013). تحریم‌های اقتصادی، محدودیت‌های اقتصادی و بازرگانی گسترده یا محدودی هستند که توسط سازمان‌های بین‌المللی و یا یک یا چند دولت با اهداف مختلف سیاسی، در واکنش به اقدامات هر کشوری که با آن‌ها مخالفت دارند، به‌منظور اعمال فشار بر کشور هدف از طریق محدود کردن روابط اقتصادی طرح‌ریزی می‌شود (Akbarpour et al, 2015: 3459; Kokabisaghi, 2018: 375). در رابطه با تأثیرات تحریم‌های اقتصادی و موفقیت آن‌ها روایت‌های مختلفی وجود دارد. در برخی از مطالعات از جمله کاپر^۲ (۲۰۰۶)، آلن^۳ (۲۰۰۰) و علیخانی^۴ (۲۰۰۰) این اعتقاد وجود دارد که تحریم‌ها تاکنون نه تنها ابزار موفق برای نیل به اهداف سیاست خارجی نبوده است (Mostafavi et al, 20144: 107; Marzban & Ostadzad, 2015:41-43). بلکه سبب بهبود عملکرد عوامل داخلی مدیریت، تحقیق و توسعه در صنایع کوچک و متوسط، افزایش صادرات بخش کشاورزی، کاهش وابستگی، دستیابی به خودکفایی اقتصادی و شده است (Bagheri et al, 2014; Faraji Dizaji & van Bergeijk, 2013). این درحالی است که گروه دیگری از محققان معتقدند

1 . Pilot

2 . Cooper

3 . Alan

4 . Alikhani

که، اگرچه به نظر می‌رسد تحریم‌ها می‌توانند روشی متمدن و نسبتاً بی‌ضرر برای مجازات کشورها به دلیل نقض قوانین بین‌المللی، حقوق بشر و یا منافع ملی برخی کشورهای دیگر باشد، لکن این تحریم‌ها می‌تواند آثار و پیامدهای قابل توجهی بر اقتصاد و رفاه مردم، برای جامعه هدف در پی داشته باشد (Kokabisaghi, 2018: 3; Gutmann et al, 2017: 375). لذا این نکته آشکار است که تحریم‌های اقتصادی، به واسطه تأثیرات منفی اقتصادی در کشورهای مقصد، یک عامل تأثیرگذار بر کیفیت زندگی مردم عادی باشد و همچنین فرصت‌هایی نیز برای کشورهایی مانند ایران که در تحریم قرار دارد فراهم سازد:

۱- آثار و پیامدهای تحریم‌های اقتصادی به مثابه یک فرصت: گروهی از محققان معتقدند که دولت ایران از طریق تغییر در رفتار سیاسی خود و برقراری روابط دیپلماتیک با کشورهای دیگر و نیز حمایت از تولیدکنندگان داخلی، نه تنها توانسته‌اند اثرگذاری منفی تحریم‌ها را تعدیل کنند (jariani et al, 2018: 76). بلکه توانسته‌اند تهدیدهای ناشی از تحریم‌های اقتصادی را به فرصت تبدیل نمایند. از این منظر تحریم‌ها می‌توانند در کنار عوارض و هزینه‌ها، دارای وجوه مثبت هم باشند و حتی در برخی موارد تحریمی به مثابه عامل حمایت از تولید داخلی اثر کنند. هرچند که تحریم‌ها بر اقتصاد ایران تأثیرگذار بوده و در رشد و تولید ناخالص و فروش نفت و درآمدهای ارزی و بخش‌های مختلف تأثیر منفی داشته ولی توانسته در مقابل چالش‌های ایجادکننده خارجی و عدم تعادل‌های داخلی برای رشد پایدار و توسعه اقتصادی با روند مستمر و بلندمدت کشور را واکسیناسیون کند. تحریم‌ها می‌تواند به تحول ساختاری و گذار اقتصاد ایران از دولتی به بخش خصوصی یا کاهش اتکای بودجه دولت و درآمدهای ارزی به درآمدهای نفتی کمک کند. همچنین شرایط تحریم را می‌توان به فرصتی برای کاهش وابستگی و تنوع‌بخشی به اقتصاد ملی تبدیل کرد (Marvi & Shayesteh, 2015: 331). بر این اساس برای تحریم‌های اقتصادی آثار و نتایج مثبتی چون: خودکفایی اقتصاد، کاهش وابستگی اقتصادی و غیروابسته بودن به اقتصاد تک‌محصولی (نفت)، تقویت روحیه خودباوری و زمینه‌سازی برای ظهور خلاقیت، اتکا به توانمندی‌ها و مزیت‌های ذاتی اقتصاد داخلی و توسعه صنایع کوچک و متوسط، جلوگیری از خام فروشی نفت و صادرات فرآورده‌های نفتی با ارزش افزوده بالاتر، پرهیز از واردات بی‌رویه و بازگشت به سیاست تولید داخل، ارتقای بنیان‌های تولید و کمک به تغییر استراتژی تولید از سستی به تولید تجاری و دانش‌پایه، کاهش تدریجی وابستگی بودجه دولت به درآمدهای نفتی، توسعه بخش کشاورزی و تنوع‌بخشی صادرات به عنوان یک محصول غیرنفتی به کشورهای اروپایی و... می‌توان ذکر نمود (Karim et al, 2014: 103; Almasi et al, 2016: 27; Harorani & Khoshkalam Khosrowshahi, 2017: 43; Ezzati et al, 2019: 289).

۲- آثار و پیامدهای تحریم‌های اقتصادی به مثابه یک تهدید: محققان این گروه معتقدند که، اگرچه تحریم‌های اقتصادی ممکن است مستلزم از بین رفتن سرمایه انسانی و زیرساخت‌ها مانند جنگ‌های نظامی نباشد، اما

ممکن است پیامدهای مشابه با اثرات مخرب بر اقتصاد کشورهای هدف و رفاه مردم ایجاد کند. بر این اساس تحریم‌های اعمال‌شده بر کشور ایران، دارای آثار و پیامدهای منفی بوده (Motaghi, 2018: 89; Kokabisaghi, 2018: 375; Kwaku Afesorgbor & Mahadevan, 2016: 2; Allen & Lektzian, 2013: 121; 2018: 375). و دربرگیرنده حوزه‌های مختلف می‌باشد. آثار تحریم‌های اعمال‌شده بر ایران را می‌توان در اغلب بخش‌ها و فعالیت‌های مختلف کشور از جمله: اقتصاد، صنعت، تجارت، بهداشت و سلامت، محیط‌زیست، کیفیت مسکن و ... مشاهده نمود (Garshasbi & Yusefi, 2016: 132; Bagheri et al, 2014: 67). نخستین پیامد تحریم اقتصادی، اثر روانی است و این پیامد زودتر و شدیدتر خود را نشان می‌دهد. بدین ترتیب عدم اطمینان به آینده افزایش می‌یابد و انتظار سوددهی واحدهای اقتصادی به محاق تردید می‌رود. بازیگران اقتصادی در چنین شرایطی سیاست انقباضی پیش می‌گیرند و بنابراین از سرمایه‌گذاری بلندمدت و مصرف خودداری می‌کنند و منتظر حوادث بعدی می‌مانند (Marvi & Shayesteh, 2015: 301). همچنین تحریم‌ها تأثیر زیادی بر رفاه عینی و ذهنی مردم داشته است و رفاه اجتماعی مردم ایران را کاهش داده است. به‌طوری‌که قدرت خرید، درآمد، میزان دسترسی به کالاها، وضعیت امکانات بهداشتی و درمانی، احساس رضایت از زندگی، شادی و... کاهش پیدا کرده است (Rajabi et al, 2013; Omrani et al, 2016; Gutmann et al (2017)). این نتیجه رسیده‌اند که تحریم‌های اقتصادی، امید به زندگی را کاهش داده و این کاهش با افزایش تعداد سال‌های تحریم بیشتر تحت تأثیر قرار می‌گیرد. نتایج پژوهش Klomp (2019) بیانگر آن است که: تحریم‌های چندجانبه اتحادیه اروپا علیه روسیه، منجر به ممنوعیت صادرات محصولات کشاورزی روسیه و بازگرداندن تعدادی از کالاهای کشاورزی و نیز افت بالای قیمت و بورس این کالاها شده است. از دیگر پیامدها و آثار مخرب تحریم‌های اقتصادی می‌توان به مواردی چون: کاهش تولید و صادرات نفت، کاهش ذخایر ارزی، کاهش تولید ناخالص داخلی، کاهش ارزش پول ملی، کاهش سرمایه‌گذاری خارجی، مشکلات و هزینه‌های سنگین حمل‌ونقل، کاهش تجارت خارجی، کاهش بودجه دولت، افزایش تورم، افزایش نابرابری‌های درآمدی، کاهش سطح اشتغال، فقر، تقلیل سطح استانداردهای زندگی و ... اشاره نمود، این تأثیر با افزایش شدت و طولانی‌تر شدن مدت تحریم‌ها افزایش می‌یابد (Seif et al, 2014: 298; Marvi & Shayesteh, 2015; Akhavi & Neuenkirch & Neumeier, 2016; O'Driscoll, 2017; Dong & Li, 2018: 117; Wang; Hosseini, 2017; Korotin et al, 2019: 1566; Kwaku Afesorgbor, 2019: 11; Chang, 2019: 58). چنین اثرات منفی گسترده‌ای می‌تواند بر کیفیت زندگی مردم کشورها به‌ویژه افراد فقیر و روستایی تأثیر قابل‌توجهی داشته‌باشد.

تحریم‌ها و کیفیت زندگی روستاییان

کیفیت زندگی یک سازه چندبعدی پیچیده است که هم متکی به شاخص‌های ذهنی و هم عینی است. لذا تعاریف متعدد از دیدگاه‌های نظری مختلف در رابطه با آن وجود دارد (Krinitcyna et al, 2016:1; Weziak, 2016; Faraji Sabokbar et al, 2012: 28). ولی اگر مشترکات این تعاریف مدنظر قرار گیرد، در آن صورت می‌توان گفت، کیفیت زندگی عبارت است از: شرایط بهتر زندگی که در آن توازن، هماهنگی، مطلوبیت و برابری عادلانه نهاده شده یا زمینه‌های لازم، آرامش، نشاط، آسایش، امنیت برای زندگی همراه با سلامت خلاقیت و زیبایی پدید آمده باشد (Danaee et al, 2018: 728; Ghadermarzi et al, 2016: 94). کیفیت زندگی در محیط روستایی، مفهومی چندبعدی و کل‌نگر است (mudey et al, 2011: 89)، که ناظر بر وضعیت کلی ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی است و تابعی از دو مفهوم قابلیت زندگی (وضعیت خدمات، کیفیت محیط‌زیست و شبکه‌های اجتماعی)، و معیشت مردم (چگونگی کسب درآمد) است (Mohammadi et al, 2017: 292; Sojasi gheidari et al., 2018: 57). لذا تحریم‌ها با تأثیرگذاری بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیطی جوامع، تأثیرات متفاوتی را بر کیفیت زندگی روستاییان برجای می‌گذارد. به عبارتی تحریم‌ها از یک سو می‌توانند منجر به توسعه و بهبود و از سوی دیگر تضعیف کیفیت زندگی روستاییان شوند. به‌طوری‌که نتایج پژوهش Mostafavi et al (2014) نشان می‌دهد که اعمال تحریم‌ها، از طریق ممنوعیت و کاهش واردات کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای، بر کیفیت و کمیت تجهیزات و ادوات و نهاده‌های دامی و کشاورزی، اثر منفی گذاشته و کاهش میزان تولید، اشتغال و درآمد و قدرت خرید روستاییان و افزایش بیکاری و فقر را به همراه داشته است. از طرفی دیگر تحریم‌ها با تأثیر منفی بر سطح تولید، اشتغال و درآمد، باعث بازدهی کم اقتصادی، توزیع کم و غیرعادلانه کالا و خدمات و ایجاد بی‌نظمی و شکاف اجتماعی گردیده و در مجموع، سطح زندگی و معیشت مردم (روستاییان) را کنترل و آن‌ها را از داشتن استانداردهای مناسب زندگی محروم می‌کند (Zamani & Zanganesh Shahraki, 2013: 40). Lokesh et al (2017) اذعان می‌دارند که اعمال تحریم‌های اقتصادی منجر به کاهش اعطای اعتبارات کشاورزی توسط بانک‌ها به کشاورزان شده و این امر تأثیر منفی بر رشد بهره‌وری بخش کشاورزی و اقتصاد روستایی می‌گذارد. (Rabi'i & Takrosta (2021) در بررسی اثرات تحریم بر اقتصاد نواحی روستایی ایران، نشان می‌دهند که تحریم‌ها دارای تأثیرات قابل توجهی بر بعد اقتصادی به‌ویژه در بخش کشاورزی و درآمدی است. این اقدامات سبب شده است تا بخش کشاورزی که منبع اصلی درآمدی مردم روستایی است با کاهش روبرو گردد و از این رو شکاف درآمدی بین بخش شهری و روستایی افزایش یابد. پژوهشی دیگر نشان می‌دهد که الگوی فقر و نابرابری درآمد، تحت تأثیر تحریم‌ها روند افزایشی داشته و پیامدهای منفی را بر رفاه خانوارهای شهری و به‌ویژه روستایی بجا گذاشته است (bahrami & heidary, 2020). همچنین ممنوعیت صادرات فرآورده‌های نفتی و غیرنفتی سبب کاهش ارزش دریافتی دولت، افزایش

نرخ ارز ناشی از کاهش عرضه و در نتیجه کاهش سرمایه‌گذاری دولتی در زمینه‌های عمران و توسعه روستایی و نیز کاهش پرداخت‌های حمایتی در زمینه‌های مختلف از جمله بهداشت و درمان، می‌گردد (Nademi & hassanvand, 2019: 156) لذا کیفیت محیطی زندگی و سلامت روستاییان کاهش می‌یابد. بر این اساس می‌توان اذعان نمود که تحریم‌های اقتصادی با در پی داشتن پیامدهای منفی چون: افزایش تورم و به دنبال آن افزایش قیمت کالاها و کاهش قدرت خرید روستاییان، کاهش سطح تولید، اشتغال و درآمد (به‌ویژه در بخش کشاورزی و فعالیت‌های کارآفرینانه به سبب محدودیت در دسترسی به نهاده‌های کشاورزی و مواد اولیه)، کاهش دسترسی روستاییان به کالاها و خدمات اساسی (مواد غذایی کافی و مناسب، دارو و خدمات پزشکی و ...) و به تبع آن افزایش احساس محرومیت نسبی روستاییان، کاهش احساس شادی و رضایت از زندگی، افزایش احساس نگرانی در مورد آینده و وضعیت شغلی و مالی، بر کیفیت عینی و ذهنی زندگی روستاییان تأثیرات منفی بر جای گذاشته است.

از سویی دیگر بر اساس دیدگاه اقتصاد مقاومتی، در رابطه با تأثیر تحریم‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان می‌توان به آثار مثبتی چون: ایجاد شرایط مناسب جهت بومی‌سازی تولید و تخصیص اعتبار و توجه بیشتر به توسعه کسب‌وکارهای کوچک و متوسط، به‌ویژه در نواحی روستایی، تنوع صادرات بخش کشاورزی و ... اشاره نمود (Rajabi et al, 2013; Fakhari et al, 2013: 8).

همان‌طور که از بررسی مطالعات پیشین مشخص می‌باشد، تحریم‌های اقتصادی و سیاسی موضوعی مهم و دیرینه در ایران و بسیاری از کشورها می‌باشد. این تحریم‌های اقتصادی یک‌جانبه و چندجانبه، در طول سالیان متمادی، ابعاد عینی (شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، محیطی - کالبدی) و ذهنی (بهریستی، روابط اجتماعی، رضایتمندی، نیازهای روحی و روانی و ...) کیفیت زندگی جوامع محلی را متأثر ساخته و تأثیرات مثبت و منفی بسیاری بر جنبه‌های گوناگون کیفیت زندگی ساکنان کشورهای هدف گذاشته است. لذا تحریم‌ها و آثار و پیامدهای آن همواره موضوع بسیاری از پژوهش‌های داخلی و خارجی بوده است. اما مطالعات محدودی در زمینه بررسی آثار تحریم‌های اقتصادی بر جوامع روستایی و به‌طور ویژه بر شاخص‌های کیفیت زندگی روستاییان، انجام شده است. لذا این مطالعه از طریق تمرکز بر تجربه‌های زیسته و واقعی روستاییان در زمینه اثرات تحریم‌ها، در زمینه کیفیت زندگی، یک مطالعه جدید می‌باشد.

روش‌شناسی و منطقه مورد مطالعه

پژوهش حاضر از نظر هدف در زمره تحقیقات کاربردی و از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کیفی می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز پژوهش، در بخش نظری از طریق روش اسنادی و در بخش میدانی با بهره‌گیری از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و بحث گروهی جمع‌آوری شده است. برای عملیاتی سازی مطالعه، روستاهای

شهرستان کاشمر به عنوان منطقه مورد مطالعه انتخاب گردید. زیرا این منطقه در استان خراسان رضوی، یکی از مناطق پررونق کشاورزی و فعالیت‌های اقتصادی مربوط به آن می‌باشد. و به نظر می‌رسد که تحریم‌ها بر فعالیت‌های اقتصادی و سطح رفاه اجتماعی روستاییان این شهرستان تأثیر گذاشته، به طوری که اغلب روستاهای این شهرستان به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه در سطح محروم و نیمه محروم قرار دارند، که این مسئله منجر به پایین آمدن سطح کیفیت زندگی روستاییان و نیز آسیب‌پذیری بیشتر آنان در برابر تحولات اقتصادی شده است. اما با توجه به وسیع بودن منطقه مورد مطالعه (شامل دو بخش و پنج دهستان) و پراکندگی روستاها، حجم نمونه پیشنهادی معادل ۵۰٪ آبادی‌های دارای سکنه (۱۳ روستا) بخش مرکزی شهرستان کاشمر، تعیین گردید است. در ادامه به منظور معین نمودن روستاهای مورد مطالعه ابتدا روستاها به تفکیک دهستان (دو دهستان بالا ولایت و پایین ولایت) مشخص و از هر دهستان به صورت تصادفی ۶ روستا انتخاب شده است. جامعه آماری پژوهش نیز شامل ساکنان روستاهای مورد مطالعه می‌باشد که تمایل به شرکت در بحث گروهی داشته‌اند. فرآیند انتخاب نمونه‌ها در بحث‌های گروهی تا مرحله اشباع نظری ادامه داشته است. بر این اساس حجم نمونه در بحث‌های گروهی شامل ۷۲ نفر از ساکنان روستاهای مورد مطالعه می‌باشد (جدول ۲).

جدول (۲): حجم نمونه پژوهش

پائین ولایت		بالا ولایت	
حجم نمونه	روستا	حجم نمونه	روستا
۵	ممرآباد	۸	جردوی
۴	محمدیه	۵	تربقان
۷	سرحوضک	۳	فرح‌آباد
۴	زنده‌جان	۵	رزق‌آباد
۵	کسرینه	۸	فدافن
۶	مغان	۷	فروتقه
۷۲	مجموع	۵	قوژد

(Source: Authors)

تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با بهره‌گیری از روش تئوری بنیانی صورت گرفته است. این روش کیفی، نوعی تحقیق در عرصه و مبتنی بر رویکرد استقرایی می‌باشد که به صورت سیستماتیک و در قالب مراحل منظم، پدیده‌ها را در موقعیت طبیعی آن‌ها مورد بررسی قرار می‌دهد. این فرآیند، اعمالی را نشان می‌دهد که به وسیله آن نظریه‌ها بر پایه داده‌ها ساخته می‌شود (Afrakhteh et al, 2016: 92; Iman & Mohamadian, 2008: 42). لذا در این پژوهش پس از جمع‌آوری اطلاعات، داده‌ها از طریق تحلیل محتوایی مورد واکاوی قرار گرفته و مطابق فرآیند روش تئوری بنیانی، طی مراحل کدگذاری باز، محوری و گزینشی طبقه‌بندی شده است (Afrakhteh et al,

93: 2016). در مرحله کدگذاری باز، مقوله‌های اولیه اطلاعات در خصوص تجربه زیسته روستاییان در شرایط تحریم شکل می‌گیرد. درواقع در این مرحله، داده‌ها به کوچک‌ترین واحد خود شکسته می‌شوند و با به‌کارگیری یک سیستم باز کدگذاری، خط به خط داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها و بحث‌های گروهی، بازنگری و به هر جمله یک کد اختصاص داده شده است. در مرحله کدگذاری محوری، داده‌های حاصل از کدگذاری باز با یکدیگر مقایسه و ارتباط بین خرده طبقات مشخص شده است، سپس با ادغام موارد مشابه، طبقاتی با مفاهیم جدید (خرده مقولات، مقوله‌های میانی و مقولات اصلی) تشکیل شده است. "مرحله کدگذاری گزینشی یا انتخابی، روند یکپارچه‌سازی و پالایش طبقات است که درنهایت به ارائه یک نظریه برای پدیده مورد مطالعه منجر می‌شود" (Afrakhteh et al, 2016: 93). در این مرحله با توجه به هدف پژوهش، با تلفیق مقولات اصلی، فرعی و خرده مقولات استخراج شده، به ارائه یک مدل مفهومی از تجربه زیسته روستاییان در شرایط تحریم و پیامدهای مثبت و منفی تحریم‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان پرداخته شده است.

یافته‌ها

مطابق با نتایج بدست آمده ۷۵ درصد از پاسخگویان مرد و ۲۵ درصد زن می‌باشند، ۷۰ درصد پاسخگویان بین رده سنی ۳۰-۵۰ سال بوده و ۶۸ درصد پاسخگویان دارای مدرک دیپلم و راهنمایی هستند. همچنین از نظر اشتغال، پاسخگویان با گروه‌های شغلی مختلف را شامل می‌شود اما شغل اکثر پاسخگویان کشاورزی و دامداری می‌باشد.

به‌منظور بررسی تجربه زیسته روستاییان در شرایط تحریم، مطابق فرآیند تئوری بنیانی، در محله کدگذاری باز، پس از بررسی و مرور مکرر مصاحبه‌ها و بحث‌های گروهی، ۸۳ کد استخراج سپس در مرحله کدگذاری محوری، از تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده، چهار مقوله اصلی تأثیرات مثبت و منفی تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان، عوامل زمینه‌ای مؤثر بر تأثیرگذاری تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان و راهکارهای کاهش تأثیرات منفی تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان استخراج شده است. سپس در مرحله کدگذاری انتخابی، به دسته‌بندی نهایی کدها ذیل مقولات اصلی (در دو مرحله استخراج مقولات میانی و خرده مقولات) پرداخته شد. لذا درنهایت ۴ مقوله اصلی، ۸ مقوله میانی و ۱۳ خرده مقوله استخراج شده است (جدول ۳) که مدل مفهومی تجربه زیسته روستاییان در شرایط تحریم را شکل می‌دهد.

جدول (۳): تعداد مقوله‌ها و کدهای استخراج شده

کدگذاری محوری	کدگذاری انتخابی		کدگذاری باز
مقوله اصلی	مقوله میانی	خرده مقوله	کد
تأثیرات منفی	بعد عینی کیفیت زندگی روستاییان	۲	۲۱

۱۲	۳	بعد ذهنی کیفیت زندگی روستاییان	
۳	-	بعد عینی کیفیت زندگی روستاییان	تأثیرات مثبت
۵	-	بعد ذهنی کیفیت زندگی روستاییان	
۹	۳	عوامل ساختاری	عوامل زمینه‌ای
۸	-	عوامل مدیریتی	
۱۰	۲	اقدامات فردی	راهکارها
۱۵	۳	پیشنهادهای	
۸۳	۱۳	۸ مقوله	مجموع

(Source: Authors)

تحلیل تأثیرات منفی تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان به‌منظور بررسی تأثیرات منفی تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان، ابتدا کدهای استخراج‌شده به دو دسته تأثیرات منفی تحریم‌ها بر بعد عینی و بعد ذهنی کیفیت زندگی روستاییان، دسته‌بندی، سپس از هریک از مقوله‌های میانی به ترتیب دو «اقتصادی و اجتماعی» و سه «اقتصادی، اجتماعی و روحی- روانی» خرد مقوله استخراج‌شده است.

بر اساس دیدگاه مشارکت‌کنندگان پژوهش، تحریم‌های اقتصادی تأثیرات منفی متعددی بر بعد عینی کیفیت زندگی روستاییان گذاشته است. این تأثیرات را می‌توان در دو خرده مقوله اقتصادی و اجتماعی طبقه‌بندی نمود. از نظر روستاییان مورد مطالعه، یکی از تأثیرات منفی تحریم‌های اقتصادی، که کیفیت زندگیشان (بعد عینی) را نیز متأثر می‌سازد، بی‌ثباتی، رکود و تعطیلی کسب‌وکارها در بخش کشاورزی، صنعت و خدمات می‌باشد. به‌طوری‌که از نظر جامعه کشاورزان، تحریم‌ها از طریق ممنوعیت صادرات، سبب کاهش فروش محصولات، عدم خرید و یا نزول قیمت برخی از محصولات بخصوص خشکبار و زعفران شده است، از طرفی دیگر تحریم‌ها با ایجاد محدودیت واردات و محدودیت مبادلات ارزی، واردات برخی از نهاده‌های کشاورزی و دامی مانند کود، سم، کنسانتره، علوفه، ذرت، جو و سویا را با مشکل مواجه ساخته، در نتیجه کشاورزان و دام‌پروران را با مشکل خرید نهاده‌های کشاورزی و دامی، گرانی ماشین‌آلات و تجهیزات کشاورزی مواجه ساخته است. همچنین به گفته دامداران "در نتیجه تحریم‌های اقتصادی و عدم صرفه تولید، ناشی از افزایش هزینه‌های تولید، بسیاری از کارخانه‌های لبنی تعطیل و یا میزان و قیمت خرید شیر خام از دامداران را کاهش داده‌اند. که این امر بر سطح درآمد روستاییان دامدار تأثیر قابل توجهی گذاشته است." همچنین کاهش کیفیت مالچ‌هایی پلاستیکی، که در کشاورزی به‌منظور جلوگیری از تبخیر سطحی آب و جلوگیری از نوسانات درجه حرارت به‌ویژه برای محصولات چون طالبی و صیفی جات که به شدت تحت تأثیر تغییرات دمایی قرار داشته استفاده می‌شود، یکی دیگر از پیامدهای تحریم‌های اقتصادی در نتیجه ممنوعیت واردات مواد اولیه (در تولید مالچ‌های پلاستیکی)

می‌باشد. که زیان‌های مالی بسیاری را بر کشاورزان روستایی به علت آسیب دیدن محصولات کشاورزی وارد آورده است. یکی دیگر تأثیرات تحریم‌های اقتصادی بر بخش کشاورزی، افزایش حضور دلالان و واسطه‌گران می‌باشد. به گفته روستاییان در شرایطی که بازارهای فروش محصولات کشاورزی (در نتیجه ممنوعیت صادرات) کاهش یافته است و از طرفی بالا بودن هزینه‌های تولید و قیمت اجناس (ناشی از تورم ایجاد شده در نتیجه بی‌ثباتی قیمت ارز و بی‌ارزشی پول)، کشاورزان برای تأمین هزینه‌های زندگی خود مجبور به فروش محصولات با قیمت پایین به دلالان می‌شوند، که این امر نه تنها بر کاهش سطح درآمد کشاورزان بلکه بر افزایش قیمت محصولات کشاورزی در بازار و کاهش توان خرید این محصولات برای قشر متوسط و پایین جامعه روستایی و به خطر افتادن امنیت غذایی آنان منجر می‌شود.

در بخش صنعت نیز با توجه به آنکه بخش قابل توجهی از فعالیت‌های صنعتی روستاهای مورد مطالعه، صنایع غذایی و بسته‌بندی و تولید فرش دستباف در غالب کارگاه‌های کوچک و متوسط روستایی (به‌ویژه برای زنان روستایی) شامل می‌شود. تحریم‌های اقتصادی از طریق کاهش صادرات، بازارهای فروش محصولات تولیدی را کاهش داده، در نتیجه کیفیت زندگی کارگران بخش صنعت را که اغلب زنان روستایی می‌باشند تحت تأثیر قرار گرفته است. به‌طوری‌که به گفته زنان روستایی: "درآمد ما کم است و چون قالی‌هایی که می‌بافیم صادر نمی‌شود کارفرما حقوق ما را افزایش نمی‌دهد و هیچ مزایای مثل سبدهای معیشتی، بیمه و ... به ما تعلق نمی‌گیرد. قیمت اجناس بالا رفته توان خرید نداشته، مجبوریم برای تأمین زندگی ساعات طولانی کار کنیم که این امر سلامت ما را به خطر انداخته است." به گفته زنان شاغل در بخش بسته‌بندی محصولات کشاورزی (کشمش، زعفران، خشکبار، ادویه‌جات)، "تحریم‌ها باعث شده تا محصولاتشان فروش نرود و یا با قیمت خیلی پایین خریداری شود. در نتیجه با توجه به تلاشی که می‌کنند نمی‌توانند کیفیت زندگی خود را ارتقا دهند."

در رابطه با تأثیر تحریم‌ها بر مشاغل آزاد و بخش خدمات می‌توان بیان نمود که، به علت تورم ناشی از بی‌ثباتی نرخ ارز و نوسانات بازار، قیمت اجناس سرمایه‌ای کسب‌وکار دائماً در حال تغییر می‌باشد که این مسئله باعث شده است که صاحبان کسب‌وکار "هرکالایی را که می‌فروشیم بعد باید باقیمت بالاتر از فروش خریداری کنیم" از طرفی بالا رفتن قیمت اجناس بر قدرت خرید و ساخت‌وساز در روستا تأثیر منفی گذاشته و این به معنای بیکار شدن روستاییان شاغل در بخش فعالیت‌های ساختمانی می‌باشد. از طرفی دیگر با افزایش قیمت اجناس شرایط برای فروش نسبت به گذشته کاهش یافته است، و مشاغلی که اجناس تولیدی آن‌ها در گروه کالاهای اساسی قرار نمی‌گیرند، به علت کاهش تقاضای ناشی از عدم درآمد کافی، میزان فروش این دسته از مشاغل کاهش یافته است و از طرفی دیگر با افزایش قیمت مواد اولیه مواجه هستند. همچنین تحریم‌های اقتصادی بر فعالیت‌های گردشگری نیز تاثیر گذاشته است. به‌طوری‌که به گفته یکی از صاحبان اقامتگاه‌های بومگردی: "تحریم‌ها به‌طور مستقیم از طریق ممنوعیت سفر و عبور از مرزها بر روی ورود گردشگر تأثیر می‌گذارد، این

مسئله بر کاهش تعداد گردشگران خارجی تأثیر منفی گذاشته است. از طرفی دیگر، فشارهای اقتصادی ناشی از تحریم و ضرورت کار بیشتر، بر فرصت داشتن اوقات فراغت و قصد سفر گردشگران داخلی و حتی خود روستاییان ساکن در روستا، تأثیر منفی داشته است". این مسئله بر رکود فعالیت‌های گردشگری روستایی و کاهش سطح درآمد صاحبان کسب‌وکارهای مرتبط با گردشگری تأثیر منفی برجای گذاشته است.

یکی دیگر از تأثیرات منفی تحریم‌های اقتصادی افزایش تورم و عدم تناسب بین تغییر قیمت‌ها و درآمدها است. به این ترتیب که قیمت برخی از کالاها با آهنگی تند افزایش می‌یابد درحالی‌که درآمد برخی از گروه‌ها و طبقات به ویژه جامعه روستایی، در نتیجه رکود کسب‌وکارها و افزایش هزینه‌های تولید رو به کاهش می‌باشد. در نتیجه این بی‌ثباتی قیمت اجناس و کاهش سطح درآمد روستاییان، توان و قدرت خرید روستاییان نیز کاهش یافته است. این امر به معنای حذف برخی از مواد غذایی از جمله مواد پروتئینی در سفره اقشار متوسط و پایین روستایی شده است. علاوه بر کاهش توان خرید مواد غذایی، تورم و کاهش سطح درآمدی ناشی از تحریم‌ها بر سایر جنبه‌های زندگی روستاییان از جمله کیفیت مسکن و سطح سلامت روستایی نیز تأثیر گذاشته است. به طوری‌که به گفته روستاییان:

"توان خانه با سقف آهن را نداریم، هزینه‌های پوشاک، دارو و درمان بسیار بالا است، قیمت تجهیزات کشاورزی و هزینه‌های تولید افزایش یافته است، باوجود این گرانی‌ها مجبوریم برای تأمین مایحتاج زندگی خانواده خود بیشتر کارکنیم، فرصتی برای استراحت و بودن در کنار اعضاء خانواده نداریم، این امر منجر به فرسودگی جسمی و به خطر افتادن سلامتی ما شده است".

عدم توانایی پس‌انداز یکی دیگر از تأثیرات تحریم‌های اقتصادی می‌باشد که در نتیجه رکود کسب‌وکار و کاهش سطح درآمد روستاییان، ایجاد می‌شود. به گفته یکی از روستاییان: "به دلیل شرایط اقتصادی ناشی از تحریم‌های اقتصادی، حتی تأمین مایحتاج اولیه زندگی نیز دشوار است. لذا امکانی برای پس‌انداز برای آینده خود و فرزندانمان (حمایت از فرزندان برای راه‌اندازی کسب‌وکار و یا خرید جهیزیه) وجود ندارد."

همچنین از دیگر پیامدهای تحریم‌های اقتصادی کاهش فرصت و زمان اختصاص‌یافته به تحصیل و افت تحصیلی کودکان روستایی (۱۴ تا ۱۸ سال) است به طوری‌که به گفته روستاییان: "در گذشته کار کردن یک نفر به عنوان سرپرست خانواده، برای تأمین هزینه‌های زندگی کافی بود. اما اکنون باوجود داشتن دو شغل و کار کردن زنان روستایی در زمین‌های کشاورزی، به علت عدم صرفه پرداخت هزینه‌های کارگر، نیاز به استفاده از نیروی کار فرزندان نیز می‌باشد، لذا فرزندانمان به جای درس خواندن باید کار کنند."

از جمله تأثیرات تحریم‌های اقتصادی بر بعد اجتماعی کیفیت زندگی روستاییان، افزایش جرم و ناامنی در محیط روستا می‌باشد. به گفته روستاییان افزایش تورم، گرانی اجناس، دشواری راه‌اندازی کسب‌وکار جدید و تأمین

سرمایه اولیه کسب‌وکار و در نتیجه گسترش بیکاری، ناشی از شرایط ایجاد شده در نتیجه تحریم‌ها، عاملی در جهت افزایش جرائمی چون سرقت از باغات و کاهش امنیت در روستا می‌باشد.

بر این اساس می‌توان بیان نمود که بیشترین تأثیر منفی تحریم‌های اقتصادی بر بعد عینی کیفیت زندگی روستاییان، مربوط به جنبه‌های اقتصادی به‌ویژه کسب‌وکار، سطح درآمد و افزایش تورم می‌باشد. که امر سبب کاهش قدرت خرید، کاهش توانایی روستاییان در تأمین مایحتاج اولیه زندگی از جمله خوراک، پوشاک و ... شده است. در نتیجه این عوامل بر سایر جنبه‌های کیفیت زندگی روستاییان، از جمله کیفیت مسکن، سطح سلامت، امنیت و... نیز تأثیرات منفی برجای گذاشته است و در نتیجه سطح رفاه و کیفیت زندگی روستاییان را کاهش داده است (جدول ۴).

جدول (۴): تأثیرات منفی تحریم‌های اقتصادی بر بعد عینی کیفیت زندگی روستاییان

خرده مقوله	کدهای باز
اقتصادی	کاهش توان خرید؛ افزایش تورم؛ بی‌ثباتی، رکود و تعطیلی کسب‌وکار؛ عدم ثبات بازار؛ کمبود و گرانی مواد اولیه کسب‌وکار؛ بی‌کیفیتی اجناس؛ عدم توان تأمین نیازهای اولیه؛ افزایش دلالتی؛ افزایش هزینه‌های زندگی؛ نبود شغل؛ ضرورت داشتن شغل دوم؛ ضرورت کار بانوان؛ درآمد کم - عدم رشد درآمدی؛ نبود تضمین برای خرید تولیدات کشاورزی و دامی؛ عدم توان پس‌انداز؛ کند شدن روند رشد و پیشرفت اقتصادی
اجتماعی	کاهش سطح رفاه و برخورداری از امکانات؛ افزایش جرم؛ کاهش توان سفر کردن و نداشتن اوقات فراغت؛ به خطر افتادن سلامتی؛ کاهش فرصت درس خواندن فرزندان

(Source: Authors)

همچنین، تأثیرات منفی تحریم‌های اقتصادی بر بعد ذهنی کیفیت زندگی روستاییان را می‌توان در سه خرده مقوله اقتصادی، اجتماعی و روحی - روانی، دسته‌بندی نمود. از منظر اقتصادی، پیامد ذهنی، رکود و کند شدن روند رشد و پیشرفت کسب‌وکارهای روستایی در نتیجه تحریم‌های اقتصادی، ایجاد نارضایتی شغلی و نارضایتی از میزان درآمد حاصله از کسب‌وکار در مقایسه با هزینه‌های اولیه و میزان تلاش برای کسب درآمد، می‌باشد. از منظر اجتماعی، ساکنان روستاهای مورد مطالعه به لحاظ اجتماعی - اقتصادی به دو طبقه: روستاییانی با طبقه اجتماعی متوسط و پایین و روستاییانی که دارای سرمایه از جمله املاک و زمین‌های کشاورزی در وسعت زیاد می‌باشند و از وضعیت درآمدی بالاتری برخوردار هستند، می‌توان طبقه‌بندی نمود. لذا در شرایط تحریم و از طرفی رکود کسب‌وکارها و کاهش سطح درآمد روستاییان و از طرفی دیگر تورم و گرانی ناشی از تحریم‌ها، سطح رفاه و کیفیت زندگی قشر کارگر و متوسط جامعه روستایی از تحریم‌ها تأثیرات بیشتری پذیرفته است و این امر منجر به افزایش فاصله طبقاتی در روستاهای مورد مطالعه شده است. از دیگر پیامدهای تحریم‌های

اقتصادی در خرده مقوله اجتماعی، کاهش انگیزه ازدواج جوانان و فرزندآوری است. همچنین از نظر مشارکت‌کنندگان در پژوهش، از جمله تأثیراتی که تحریم‌های اقتصادی از منظر اجتماعی و روحی و روانی، بر بعد ذهنی کیفیت زندگی روستاییان گذاشته است، سست شدن بنیان خانواده می‌باشد. به طوری که به اعتقاد یکی از روستاییان: "با این شرایط اقتصادی ناشی از تحریم‌ها که کسب و کارمان دچار رکود شده، درآمدمان در مقایسه با قیمت‌های روزافزون اجناس بسیار کم است. نمی‌توانیم پاسخگو تمامی خواسته‌های اعضای خانواده خود باشیم، از طرفی دیگر خستگی ناشی از کار زیاد فرصت بودن در کنار اعضای خانواده را کاهش داده است این عوامل باعث شده است که خانواده صمیمیت، همدلی و شادی گذشته را نداشته باشد و یا حتی گاهی سبب بروز بحث و تنش در خانواده شده است". همچنین در خرده مقوله روحی و روانی، از نظر روستاییان، اولین تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت ذهنی زندگی روستاییان، فشار و دشواری زندگی و پس از آن به ترتیب افزایش استرس و فشارهای روحی و روانی، کاهش امید به آینده، احساس شکست در تمامی جنبه‌های زندگی، بی‌نتیجه بودن تلاش‌ها و نرسیدن به اهداف زندگی، نگرانی برای آینده فرزندان، احساس شرمندگی در مقابل اعضای خانواده و کاهش میزان رضایت از زندگی می‌باشد.

جدول (۵): تأثیرات منفی تحریم‌های اقتصادی بر بعد ذهنی کیفیت زندگی روستاییان

خرده مقوله	کدهای باز	خرده مقوله	کدهای باز
اقتصادی	نارضایتی از میزان درآمد نارضایتی شغلی	روحی - روانی	فشار و دشواری زندگی افزایش استرس و فشارهای روحی - روانی کاهش امید به آینده
اجتماعی	کاهش انگیزه ازدواج و فرزندآوری فاصله طبقاتی سست شدن بنیان خانواده		مواجه شدن با شکست در تمامی جنبه‌های زندگی و بی‌نتیجه بودن تلاش‌ها و نرسیدن به هدف (عدم پیشرفت) نگرانی برای آینده فرزندان شرمندگی کاهش رضایت از زندگی

(Source: Authors)

تحلیل تأثیرات مثبت تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان براساس نتایج حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها، تنها ۲۲ نفر از مشارکت‌کنندگان در پژوهش معتقدند که اعمال تحریم‌های اقتصادی در کنار تأثیرات منفی، تأثیرات مثبتی بر کیفیت زندگی روستاییان داشته است. از جمله مواردی که در بعد ذهنی مشارکت‌کنندگان در مصاحبه‌ها به آن اشاره نموده‌اند، ایجاد نبوغ و افزایش قوه ابتکار در زندگی و کسب و کار می‌باشد. که خود زمینه‌ساز ایجاد روحیه خوداتکایی و خودکفایی در روستاییان شده است. به طوری که به گفته یکی از ساکنان روستایی: "با توجه به تورم ناشی از تحریم‌های اقتصادی، به‌منظور

کاهش هزینه‌های زندگی، سعی می‌کنیم مایحتاج غذایی از جمله لبنیات و صیفی جات را خودمان تولید کنیم، در کسب و کار نیز سعی می‌کنیم برخی از نهاده‌ها و تجهیزات مورد نیاز را خودمان تهیه کنیم مثلاً جایگزینی کودهای طبیعی با کودهای شیمیایی با قیمت بالا (این مسئله خود زمینه‌ساز گرایش به کشاورزی سالم می‌باشد)، ساخت برخی از ابزارهای ساده کشاورزی از جمله دستگاه وچین، سم‌پاش‌های دست‌ساز و "از جمله اثرات مثبت تحریم‌ها در زندگی روستاییان می‌باشد. از دیگر مواردی که در طی پژوهش نمونه‌ها در مصاحبه‌ها به آن اشاره کرده‌اند: خودباوری و افزایش اعتماد به نفس، یادگیری صرفه‌جویی و درست مصرف کردن، ایجاد روحیه تلاشگری و یادگیری مدیریت مالی و آینده‌نگری می‌باشد.

از تأثیرات مثبت تحریم‌های اقتصادی بر بعد عینی کیفیت زندگی روستاییان، می‌توان به افزایش تقاضا برای بعضی از محصولات کشاورزی اشاره کرد. با توجه به ممنوعیت صادرات و کاهش درآمدهای ارزی حاصل از صادرات فرآورده‌های نفتی و نقش پراهمیت بخش کشاورزی در تأمین ارز برای کشور و از طرفی دیگر ممنوعیت واردات و ضرورت تأمین نیازهای مصرفی جمعیت کشور، دولت دیدگاه خودکفایی در محصولات کشاورزی را ارائه و کشاورزان را به تولید بیشتر ترغیب می‌نماید. لذا تولید بیشتر و به زیر کشت بردن زمین‌های بیشتر و نیاز و ضرورت دسترسی به آب، منجر به حفر تعداد بسیاری از چاه‌های آب با مجوز و بدون مجوز گردید. این امر با توجه به قرارگیری روستاهای مورد مطالعه از نظر اقلیمی در منطقه خشک، سبب کاهش سطح آب‌های زیرزمینی شده است. بر این اساس می‌توان بیان نمود که تأثیرات مثبت تحریم‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان بیشتر بر بعد ذهنی کیفیت زندگی می‌باشد (جدول ۶).

جدول (۶): تأثیرات مثبت تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان

مقوله میانی	کدهای باز
ذهنی	خودباوری و افزایش اعتماد به نفس؛ یادگیری مدیریت مالی و آینده‌نگری؛ ایجاد روحیه تلاشگری؛ یادگیری صرفه‌جویی و درست مصرف کردن؛ ایجاد نبوغ و افزایش قوه ابتکار
عینی - ذهنی	خودتکایی و خودکفایی
عینی	افزایش تقاضا برای بعضی از محصولات کشاورزی؛ جایگزینی روش‌های سنتی و گرایش به کشت ارگانیک

(Source: Authors)

عوامل زمینه‌ای مؤثر بر تأثیرگذاری تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان بر اساس نتایج حاصل از مصاحبه‌های صورت گرفته، دو دسته از عوامل زمینه‌ای، بر میزان تأثیرپذیری کیفیت زندگی روستاییان از تحریم‌های اقتصادی، تأثیر می‌گذارند که عبارت‌اند از: عوامل ساختاری (ویژگی‌های محیطی، اجتماعی و اقتصادی) و عوامل مدیریتی (جدول ۷). به گفته یکی از روستاییان: "یقیناً مسئله تحریم‌های اقتصادی نقش اصلی در ایجاد اوضاع بد اقتصادی، تورم، رکود کسب و کار و تمام مشکلاتی که وجود دارد، ایفا

می‌نماید. اما واقعیت آن است که عواملی دیگر همچون سوء مدیریت، فساد، دلالتی و واسطه‌گری و ... نیز تأثیر داشته است و تحریم‌های اقتصادی تنها قوام‌بخش مشکلات بوده است". به عنوان مثال اگرچه تحریم‌های اقتصادی از طریق محدودیت واردات و کمبود ارز منجر به کاهش عرضه نهاده‌های دامی و کشاورزی و برخی از مواد اولیه صنایع شده است. اما به دلیل سوء مدیریت و عدم نظارت بر بازار خرید و فروش نهاده‌های کشاورزی و دامی و...، همان میزان محدود نهاده‌های وارد شده توسط واسطه گران خریداری و احتکار می‌گردد. با سودجویی از شرایط نابسامان قیمت ارز و به بهانه کمبود ناشی از محدودیت واردات، اقدام به فروش نهاده‌ها با قیمت بالاتر نموده که این امر کشاورزان و تولیدکنندگان را در تهیه نهاده‌ها و تجهیزات مورد نیاز خود دچار مشکل نموده و هزینه‌های تولید را افزایش می‌دهد. همچنین اگرچه تحریم‌های اقتصادی از طریق تغییرات در نرخ ارز، حجم نقدینگی و کسری بودجه دولت، تأثیر مستقیم بر افزایش نرخ تورم داشته است. اما به گفته مشارکت‌کنندگان در پژوهش، جنبه روانی مسئله از خود تحریم و تورم ناشی از آن بر زندگی روستاییان بیشتر تأثیر گذاشته است، به طوری که در اذهان و باور عموم جامعه چنین القا شده است که باعث‌وبانی تمام مشکلات تحریم‌ها است. این مسئله و از طرفی دیگر سوء مدیریت و عدم نظارت بر قیمت‌ها، این فرصت را برای گروهی از افراد فراهم آورده است که با هدف دستیابی به سود بیشتر، به بهانه تحریم‌ها، اقدام به احتکار و فروش اقلام اساسی و مورد نیاز جامعه، با قیمت گزاف نمایند. که این مسئله قدرت خرید و سطح رفاه قشر ضعیف جامعه و به ویژه روستاییان را کاهش داده است. همچنین مسئله سوء مدیریت و عدم وجود دستگاه نظارتی کارآمد، سبب بروز مشکلات و ایجاد تفاوت در زمینه میزان و فرصت برخورداری روستاییان از امکانات و برخی خدمات شده است.

جدول (۷): عوامل زمینه‌ای مؤثر بر تأثیرگذاری تحریم‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان

مقوله میانی	خرده مقوله	کدهای باز
عوامل ساختاری	عوامل محیطی - کالبدی	برخورداری ضعیف از خدمات دوری از شهر ضعف دسترسی به راه‌های ارتباطی کم‌آبی و خشک‌سالی کمبود مراتع و ظرفیت پرورش دام
	عوامل اقتصادی	درآمدهای پایین عدم وجود فرصت‌های شغلی متنوع
	عوامل اجتماعی	فقر معیشتی در روستاها ضعف تعاون و همکاری روستایی

عوامل مدیریتی	-	ضعف در برگزاری رده‌های فنی و حرفه‌ای ضعف مشارکت طلبی از روستاییان عدم شناسایی توانمندی‌ها و زمینه‌های اشتغال عدم نظارت بر خرید و فروش نهاده‌های کشاورزی و دامی عدم نظارت و کنترل قیمت‌ها افزایش واسطه‌گری و دلالتی سوء مدیریت
---------------	---	---

(Source: Authors)

راهکارهای پیشنهادی در جهت کاهش تأثیرات منفی تحریم‌های اقتصادی براساس نتایج حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها با روستاییان، راهکارهای متعددی در جهت کاهش میزان تأثیرگذاری تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان پیشنهاد گردید. که می‌توان راهکارهای پیشنهادی را در دو مقوله میانی اقدامات فردی بکارگرفته شده توسط روستاییان و راهکارهای پیشنهادی برای مسئولان و مدیران ذی‌ربط طبقه‌بندی نمود (جدول ۸). بر این اساس کدهای معنایی استخراج شده در زمینه اقدامات روستاییان به‌منظور کاهش تأثیرات منفی تحریم‌ها بر کیفیت زندگیشان را می‌توان به دو خرده مقوله مدیریت هزینه‌های زندگی و مدیریت کسب‌وکار دسته‌بندی نمود.

جدول (۸): اقدامات فردی در جهت کاهش تأثیرات منفی تحریم‌ها

خرده مقوله	کدهای باز
مدیریت هزینه‌های زندگی	کاهش هزینه‌های زندگی، حذف سفر و اوقات فراغت از زندگی، قناعت و صبر و تحمل، استفاده بهینه از داشته‌ها، هماهنگ کردن هزینه‌های زندگی با درآمد (مدیریت هزینه‌ها)، استفاده از تولیدات خانگی
مدیریت کسب‌وکار	تلاش بیشتر در کسب‌وکار؛ داشتن شغل دوم؛ کمک از اعضا خانواده برای کار به‌منظور کاهش هزینه‌های تولید، تولید باکیفیت

(Source: Authors)

همچنین، براساس نظرات مشارکت‌کنندگان در پژوهش، مدیران، مسئولان و برنامه ریزان ذی‌ربط روستایی، می‌توانند راهبردهای مختلفی را به‌منظور کاهش تأثیرات منفی تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان، مدنظر قرار دهند (جدول ۹).

جدول (۹): راهکارهای پیشنهادی در جهت کاهش تأثیرات منفی تحریم‌ها

خرده مقوله	کدهای باز
حمایت‌های مالی	جذب سرمایه‌گذاران شهری به سرمایه‌گذاری در مشاغل روستایی، اعطا وام‌های کم‌بهره
حمایت از کسب‌وکارهای روستایی	حمایت از کشاورزان و دامداران، ایجاد بازارچه‌های محلی و بازاریابی برای محصولات روستایی، آموزش و افزایش سطح آگاهی روستاییان، ایجاد صنایع تبدیلی، حمایت از صنعت قالی‌بافی، حمایت از جوانان و کارآفرینان روستایی، اشتغال‌زایی

اقدامات مدیریتی - نظارتی	نظارت بر قیمت‌ها، کوتاه کردن دست واسطه‌گران، به‌کارگیری مدیران باکفایت، تقویت سازمان تعاون روستایی، استفاده بهینه از موقوفات، تأمین مسکن
--------------------------	--

(Source: Authors)

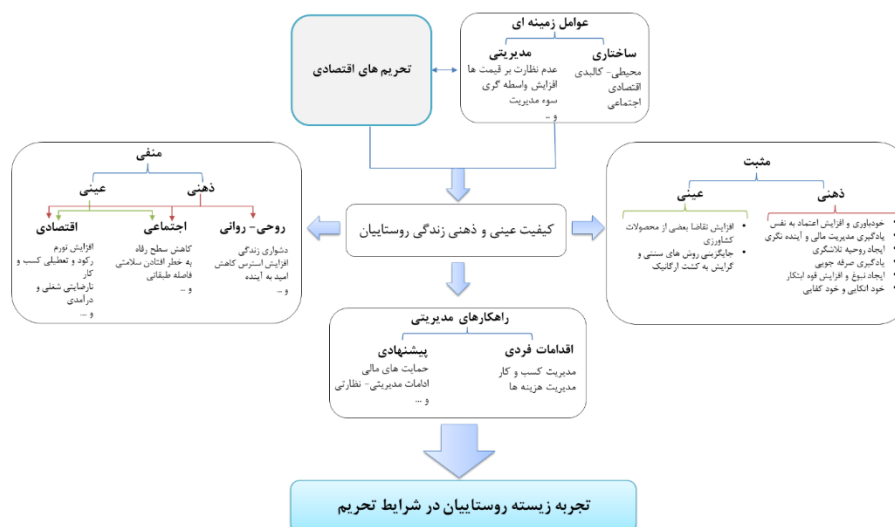
مدل‌سازی مفهومی تجربه زیسته روستاییان در شرایط تحریم و تأثیر آن بر کیفیت زندگی آن‌ها از تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از مصاحبه‌های صورت گرفته مفاهیم و نتایج زیر استخراج شده است:

الف) در بررسی تأثیرات تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان، دو رویکرد قابل تمایز است که بر اساس آن، اعمال این محدودیت‌ها می‌تواند پیامدهای مثبت و منفی را به دنبال داشته باشد. این تأثیرات، ابعاد عینی و ذهنی کیفیت زندگی روستاییان را به‌طور متفاوت تحت تأثیر قرار می‌دهند. از منظر بعد عینی کیفیت زندگی، تحریم‌های اقتصادی عمدتاً در جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی نمود یافته‌اند. در مقابل، تأثیرات تحریم‌ها بر بعد ذهنی کیفیت زندگی، حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و روانی را شامل می‌شود. یافته‌ها حاکی از آن است که بیشترین میزان تأثیرپذیری کیفیت زندگی روستاییان از تحریم‌ها، در بعد عینی و به‌طور خاص در حوزه اقتصادی مشهود بوده است. این امر به‌ویژه در ارتباط با کسب‌وکار، سطح درآمد، قدرت خرید روستاییان و افزایش نرخ تورم قابل ملاحظه است. از سوی دیگر، بیشترین تأثیرات مثبت تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان، عمدتاً در بعد ذهنی و در قالب مواردی نظیر تقویت خودباوری و اعتمادبه‌نفس، ارتقاء مهارت‌های مدیریت مالی و آینده‌نگری، و شکوفایی نبوغ و قوه ابتکار بروز یافته است. با این حال، به‌طور کلی می‌توان ادعان نمود که دامنه و شدت تأثیرات منفی ناشی از اعمال تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان، به مراتب فراتر از تأثیرات مثبت آن ارزیابی می‌گردد.

ب) اگرچه تحریم‌های اقتصادی عاملی تأثیرگذار در کاهش کیفیت زندگی روستاییان می‌باشد. اما هم‌راستا با تحریم‌ها وجود دو دسته از عوامل ساختاری (محیطی-کالبدی، اقتصادی و اجتماعی) و مدیریتی نقش بسزایی در به حداقل رساندن و یا تشدید تأثیرات منفی ناشی از تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی روستاییان داشته است. که در این میان عوامل مدیریتی نقش موثرتری در مقایسه با عوامل ساختاری ایفا می‌نمایند.

ج) روستاییان به‌منظور به حداقل رساندن تأثیرات منفی تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی خود، دو راهبرد، مدیریت هزینه‌های زندگی و مدیریت کسب‌وکار را به کار گرفته‌اند. همچنین به‌کارگیری راهبردهایی چون: حمایت از کسب‌وکارهای روستاییان، حمایت مالی از روستاییان و کارآفرینان روستایی و اجرای اقدامات مدیریتی- نظارتی، توسط مدیران و مسئولان ذی‌ربط، را اقدامی مؤثر در جهت توسعه کسب‌وکار روستاییان، ارتقای سطح رفاه آنان و کاهش اثرات منفی تحریم‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان، می‌دانند.

بر این اساس می‌توان از تلفیق مقوله‌های اصلی، میانی و خرده مقولات استخراج شده از مصاحبه‌ها و بحث‌های گروهی، در رابطه با تجربه زیسته روستاییان در شرایط تحریم اقتصادی، مدل مفهومی زیر را ترسیم نمود.

شکل (۱): مدل مفهومی تجربه زیسته روستاییان در شرایط تحریم

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که از دیدگاه ساکنان روستاهای مورد مطالعه، اعمال تحریم‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی آنان دارای دو گروه تأثیرات مثبت و منفی بوده است، این یافته با دیدگاه‌های موجود در پیشینه پژوهش که تحریم‌های اقتصادی را به مثابه یک فرصت و از سویی دیگر به عنوان یک تهدید، برمی‌شمارند، همخوانی دارد. با این حال، یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که در واقعیت‌های عینی زندگی روزمره و در مقیاس‌های خرد، پیامدهای منفی تحریم‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان به مراتب بارزتر و محسوس‌تر از تأثیرات مثبت آن می‌باشد. این نتایج با دیدگاه محققانی چون (Rajabi et al (2013 و (Omrani et al (2016 که بر کاهش رفاه عینی و ذهنی مردم در اثر تحریم‌ها تأکید دارند، همسو است. همچنین یافته‌های این پژوهش بر تأثیر منفی تحریم‌ها بر بعد عینی کیفیت زندگی روستاییان، به ویژه در حوزه اقتصاد (کسب و کار، درآمد، قدرت خرید و تورم)، تأکید دارد که این امر با نتایج پژوهش‌های (Wang & Chang (2019), Kwaku Afesorgbor (2019), Korotin et al, (2019), Seif et al (2014), Akhavi & Hosseini (2017) که به پیامدهای منفی اقتصادی تحریم‌ها اشاره دارند، هم‌راستا است. در مقابل، یافته‌های این پژوهش مبنی بر وجود برخی تأثیرات مثبت ذهنی تحریم‌ها (مانند خودباوری و ابتکار) است که با دیدگاه محققانی چون (Marvi & jariani et al, (2018), Shayesteh (2015), Ezzati et al (2019) که معتقدند تحریم‌ها می‌توانند فرصت‌هایی برای تولید داخلی و خوداتکایی ایجاد کنند، همخوانی دارد. با این حال، تأکید روستاییان بر غلبه و شدت بیشتر تأثیرات منفی بر زندگی روزمره و معیشت آن‌ها، نشان می‌دهد که حتی در صورت وجود برخی فرصت‌های ناشی از تحریم، هزینه‌ها و فشارهای ناشی از آن برای این قشر به مراتب سنگین‌تر بوده است. نتایج مطالعات Rabi'I &

(Takrosta, 2021); heidary & bahrami (2020) و Klomp (2019) مبنی بر پیامدهای منفی تحریم‌ها بر شاخص‌های رفاه و اقتصاد روستاییان، تأکیدی بر این یافته‌های پژوهش می‌باشد. نکته قابل توجه دیگر در یافته‌های این پژوهش، تأکید مشارکت‌کنندگان بر نقش عوامل ساختاری و مدیریتی در تشدید یا تعدیل اثرات تحریم‌ها است. این موضوع نشان می‌دهد که علاوه بر تحریم‌ها، ضعف‌های مدیریتی داخلی در اقتصاد کلان و روستایی، نقش مهمی در افزایش آسیب‌پذیری این جوامع داشته است. این یافته، لزوم توجه به سیاست‌های داخلی مکمل در کنار تلاش برای رفع تحریم‌ها را برجسته می‌سازد. بر این اساس مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، به‌منظور کاهش تأثیرات منفی تحریم‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان، در کنار اقدامات فردی از جمله مدیریت هزینه‌های زندگی و کسب‌وکار، بهره‌گیری از راهبردهایی از جمله: به‌کارگیری مدیران باکفایت، نظارت بر قیمت‌ها، کوتاه کردن دست واسطه‌گران، حمایت از روستاییان و تلاش در جهت توسعه، رونق و کاهش چالش‌های پیش روی کسب‌وکارهای روستایی (کشاورزی، دامداری، قالی‌بافی و) و را در جهت توسعه کسب‌وکار روستاییان، ارتقای سطح رفاه آنان و کاهش اثرات منفی تحریم‌ها بر کیفیت زندگی روستاییان، پیشنهاد می‌نمایند.

به‌طور کلی یافته‌های این پژوهش بر این نکته تأکید دارد که تحریم‌های اقتصادی، باوجود برخی پیامدهای مثبت احتمالی در سطح کلان و بلندمدت، تأثیرات منفی قابل توجهی بر کیفیت زندگی روزمره روستاییان داشته و نیازمند توجه ویژه سیاست‌گذاران در جهت کاهش آسیب‌پذیری و ارتقاء تاب‌آوری این جوامع می‌باشد. بنابراین، بر اساس دیدگاه روستاییان مشارکت‌کننده در این پژوهش، پیشنهادها کاربردی زیر به‌منظور کاهش اثرات منفی تحریم‌ها بر زندگی آنان ارائه می‌گردد: حمایت از کسب‌وکارهای روستایی از طریق؛ خرید تضمینی محصولات کشاورزی و دامی، ایجاد و گسترش بازار فروش کالاهای تولیدی صنایع روستایی، ارائه یارانه در رابطه با حامل‌های انرژی به روستاییان، حمایت مالی و بانکی و ارائه تسهیلات کم‌بهره به روستاییان و کارآفرینان روستایی و نیز ارائه تسهیلات کم‌بهره پیرامون بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستای، تهیه نهاده‌های کشاورزی و خوراک دام مورد نیاز کشاورزان و دامداران توسط جهاد کشاورزی و نظارت بر بازار خرید و فروش نهاده‌ها، تقویت سازمان تعاونی روستایی و افزایش سطح مشارکت افراد محلی در زمینه عمران و توسعه روستایی، برگزاری رده‌های فنی و حرفه‌ای در جهت آموزش و ترویج کارآفرینی به‌منظور اشتغال‌زایی، فراهم آوردن بسترهای توسعه کشاورزی چند کارکردی و متنوع ساختن اقتصاد روستایی و خروج از اقتصاد تک‌محصولی.

کتابنامه

1. Abdollahi, M.R., & Abolhassan Shirazi, A., (2021). The direct impact of sanctions on health, physical and mental health. *Razi journal of medical sciences*, 28(3): 229-245. [In Persian]

2. Afrakhteh, H., Armand, M., & Athari, Z., (2016). Analysis of Challenges Facing the Pottery Industry in Lalejin Using Grounded Theory. *Journal of Geography and Regional Development*, 14(1): 89-114. [In Persian]
3. Ahmadvand, M., Hedayatinia, S., & Abdollahi, K., (2012). Investigation of the Effects of Well-being and Social Capital on Quality of Life (QoL) in Rural Areas of Boyer-Ahmad County. *Journal of Research and Rural Planning*, 1(2): 89-112. [In Persian]
4. Ahmadi, R., Azmi, A., & Jamini, D., (2015). Study of the Effective Factors on Life Quality in Villages in City Surroundings, Case Study: Badr Sub- District (Ravansar County). *Geographical space*, 51(15): 96-75. [In Persian]
5. Akbarpour, N., Mehrbod, S., Abbassi, M., (2015). The Impacts of Economic Sanctions on Sustainable Development: Focusing on Labor. *Science Journal (CSJ)*, 36(3): 3458- 3476.
6. Akhavi, S.M., & Hosseini, S.Sh., (2017). Evaluating the impact of economic sanctions on inflation in the Iranian economy. *Quarterly Journal of Applied Economics*, 7(21): 33-50. [In Persian]
7. Almasi, K., Jamali Mahmouie, H.R., & Yousefi, A., (2016). Analysis of Razi Vaccin and Serum Scientific Institute Researchers' Viewpoint on Impact of Foreign Sanctions on Scientific Communications and Research Activities. *Scientometrics Research Journal*, 2(1-3): 27-42. [In Persian]
8. Alhassan, A., Shabani, Anoush, I.T., Amjad, I., & Haseki, M., (2023). Sanctions and economic growth: Do sanction diversity and level of development matter? *Heliyon*, 9(9): e19571. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e19571>
9. Allen, S.H., & Lektzian, D., (2013). Economic Sanctions: A Blunt Instrument? *Journal of Peace Research*, 50(1):121-35. DOI:10.1177/0022343312456224
10. Bagheri, M., Mahdavi, S., & Sharifnejad, M., (2014). Investigating The Effects of economic sanctions on the performance of internal factos in small and medium industries in lorestan province during 2001-2012. *Productivity management (Beyond management)*, 8(29): 61-81. [In Persian]
11. Danaee, A., Vali Shariatpanahi, M., & Mahdavi, M., (2018). Quality of Life in Rural Areas of Bahmaei District, Kohgiluyeh and Boyer Ahmad, Iran. *Human Geography Research*, 50(3): 727-747. [In Persian]
12. Derakhshan, M., & Toghiani, M., (2015). Analysis of the Factors of Impact of Economic Sanctions on Iran and Solutions to Cope with It. *Strategy*. 23(4):146-115. [In Persian]
13. Dong, Y., Lib, Ch., (2018). Economic sanction games among the US, the EU and Russia: Payoffs and potential effects. *Economic Modelling*, 73: 117-128. doi.org/10.1016/j.econmod.2018.03.006
14. Ezzati M., Heidari H., Moridi P., (2019). Estimation of Economic Sanctions Effects on Employment of Agricultural Production. *Economic Research and Policies*, 27(91):289-322. [In Persian]
15. Faraji Sabokbar, H., Sadeghloo, T., & Sojasi Qeidari, H., (2012). Measurement of Life Quality in Rural Regions: A Case Study of Aghbolagh Sub-district in Zanjan Province. *Village and Development*. 14(4): 27-48. [In Persian]
16. Faraji Dizaji, S., van Bergeijk, P.A.G., (2013). Potential early phase success and ultimate failure of economic sanctions: A VAR approach with an application to Iran. *Journal of Peace Research*, 50(6):721-726. doi.org/10.1177/0022343313485487
17. Fakhari, H., Salmani, D., & Daraei, M.R., (2013). The Impact of Economic Sanctions on the Knowledge-Based Companies in Iran. *Journal of Science and Technology Policy*, 6(1):1-17. [In Persian]

18. Garshasbi A., Yusefi, M., (2016). Assessment of International Sanctions on Iranian Macroeconomic Variables. *Economic modeling research*, 7 (25):129-182. [In Persian]
19. Ghadermarzi H., Jamini D., Jamshidi A., (2016). *Spatial Distribution of Life Quality in Rural Settlements of Ravansar Town. Housing and rural environment*. 35(155): 93-108. [In Persian]
20. Gutmann, J., Neuenkirch, M., & Neumeier, F., (2023). *The economic effects of international sanctions: An event study*, Journal of Comparative Economics, 51(4):1214-1231. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2023.05.005>
21. Gutmann, J., Neuenkirch, M., & Neumeier, F., (2017). Sanctioned to Death? The Impact of Economic Sanctions on Life Expectancy and its Gender Gap. *Research Papers in Economics, SSRN Electronic Journal*, 6(17): University of Trier. Department of Economics. doi.org/10.1080/00220388.2020.1746277
22. Grgic, I., zimbrek, T., Tratnik, M., Markovina, J., (2010). Quality of life in rural areas of Croatia: To stay or to leave? *Journal of agricultural research*, 5(8): 653-660.
23. Harorani, H., & Khoshkalam Khosrowshahi, M., (2017), *Economic Strength and Strategy of the Islamic Republic of Iran in the Oil Market*. Fiscal and Economic Policies 2017; 4 (15): 43-70. [In Persian]
24. Heidary K, bahrami F., (2020). *The Impact of Sanctions on the Welfare Indicators of Urban and Rural Households of Iran*. Social Welfare Quarterly. 20(76): 9-36. [In Persian]
25. Iman, M.T., & Mohamadian, M., (2008). Grounded Theory Methodology. *Methodology of Social Sciences and Humanities*, 14(56): 31-54. [In Persian]
26. Jariani, F., Faraji Dizji, S., & Najarzadeh, R., (2018). The Impact of Sanctions on Bilateral Trade of Agricultural Products between Iran and its Trading Partners. *Agricultural Economics*, 12(2): 69-90. [In Persian]
27. Karim, M., Safdari Nahad, M., & Amjadipour, M., (2014). Agricultural Development and Resistive Economy, as an Alternative to Oil Revenue. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 2(6): 103-127. [In Persian]
28. Keshavarz, M.M., Salimi, H., & Jafar Valdani, A., (2011). *International Sanctions from the Perspective of the People of Tehran, A Study of Factors Related to the Attitudes of the People of Tehran Regarding the Impact of International Sanctions on the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran in 2011*, Master's Thesis, Faculty of Law and Political Science, Allameh Tabataba'i University. [In Persian]
29. Khairuddin, I., Hayrol Azril, M., Shaffril, S.Y., Asnarulkhadi, A.S., Azimi, H., & Bahaman, A.S., (2016). Quality of Life in Rural Communities: Residents Living Near to Tembeling, Pahang and Muar Rivers, Malaysia. *PLoS ONE*, 11(3): doi: 1371/10/journal.pone.0150741
30. Klomp, J., (2019). The impact of Russian sanctions on the return of agricultural commodity futures in the EU. *Research in International Business and Finance*, Available online 29 July 2019, 101073. doi.org/10.1016/j.ribaf.2019.101073
31. Kokabisaghi, F., (2018). Assessment of the Effects of Economic Sanctions on Iranians' Right to Health by Using Human Rights Impact Assessment Tool: A Systematic Review. *International Journal Health Policy Manag*, 7(5): 374-393. DOI: 10.15171/ijhpm.2017.147
32. Korotin, V., Dolgonosov, M., Popov, V., Korotina, O., & Korolkova, I., (2019). The Ukrainian crisis, economic sanctions, oil shock and commodity currency: Analysis based on EMD approach. *Research in International Business and Finance*, 48: 156-168. DOI: 10.1016/j.ribaf.2018.12.012
33. Krinitcyna, Z.V, Mikhailova, T.R, German, M.V., (2016). Quality of life as the basis for achieving social welfare of the population. *International Conference on Research*

- Paradigms Transformation in Social Sciences, SHS Web of Conferences*, 28: 1-6. doi.org/10.1051/shsconf/20162801060
34. Kwaku Afesorgbor, S., & Mahadevan, R., (2016). The Impact of Economic Sanctions on Income Inequality of Target States. *World Development*, 83: 1-11. doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.03.015
 35. Kwaku, Afesorgbor S., (2019). The impact of economic sanctions on international trade: How do threatened sanctions compare with imposed sanctions. *European Journal of Political Economy*. 56: 11-26. doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.06.002
 36. Lokesh, H., Iqbal T., & Ishwara, P., (2017). An Evaluation of Pre-and Post Sanction Process in Agriculture Credit by Banks. *International Journal of Economic Research*, 14(14): 151-165. https://ssrn.com/abstract=3504504
 37. Manzoor D., Mostafapour M., (2013). Reviewing Unfair Sanctions: Features, Objectives and Fulfilled Measures. *Fiscial and economic policies*, 1 (2):21-42. [In Persian]
 38. Marvi, A., & Shayesteh, A., (2015). *The Economics of Sanctions, A Study of Economic Sanctions in the World, The Economics of Sanctions and Post-Sanctions in Iran*. Aron Publications, Tehran. [In Persian]
 39. Marzban, H., & Ostadzad, A.H., (2015). The Impact of Economic Sanctions on Gross Domestic Product and Social Welfare for Iran: Generalized Stochastic Growth Model. *Iranian Journal of Economic Research*, 20(63): 37-69. [In Persian]
 40. Mohammadi, S., Tayebnia, S.H., Taba, B., & Davoudi, A., (2017). On the Effects' Evaluation and Analysis of the Implementation Rural Guiding Plans to Improve the Quality of Villagers Life (Case Study: Khavmirabad Villages of Marivan District). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 12(2): 39, 391-411. [In Persian]
 41. Mohammadpour, A. Bostani, D., & Ebtekar, M.H., (2012). Evaluation of quality-of-life indicators in rural areas of the country. *Socio-cultural strategy*, 1(3): 167- 195. [In Persian]
 42. Mostafavi, S.M., ghaemi Asl, M., & Hoseini, A., (2014). An investigate for causality relationship among Economic sanctions, Macroeconomic factors and environmental polluters in Iran. *Quarterly Journal of Quantitative Economics (JQE)*, 11(1): 103-128
 43. Motaghi, S., (2018). Explanation of the Effectiveness of Economic Sanctions against Iran from the perspective of Political Economy. *The Islamic Revolution Approach*, 12(42): 89-106. [In Persian]
 44. Mudey, A., Ambekar, S., Goyal, Ramchandra C., Agarekar, S., & Wagh, Vasant V., (2011). Assessment of Quality of Life among Rural and Urban Elderly Population of Wardha District, Maharashtra. *Journal Ethno Med*, 5(2): 89- 93. doi.org/10.1080/09735070.2011.11886394
 45. Nademi, Y., & Hassanvand, D., (2019). Sanctions Intensity and Poverty in Iran: The Need to Lift Sanctions from the Perspective of Human Rights. *Strategic Studies of public policy*, 9(31): 153-171. [In Persian]
 46. Naghavi, A.R., Pignataro, G., (2015). Theocracy and resilience against economic sanctions. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 111:1-12. doi:10.6092/unibo/amsacta/4108
 47. Neuenkirch, M., & Neumeier, F., (2016). The impact of US sanctions on poverty. *Journal of Development Economics*, 121: Pages 110-119. doi.org/10.1016/j.jdeveco.2016.03.005
 48. O'Driscoll, D., (2017). *Impact of Economic sanctions on poverty and economic growth*. K4D Helpdesk Report. Brighton, UK: Institute of Development Studies.
 49. Omrani, N., Panahi, H., Beheshti, M.B., (2016). *Studying the impact of economic sanctions on the social welfare of Iranian provinces*, Master's thesis, Faculty of Economics, Management and Commerce, University of Tabriz. [In Persian]

50. Peksen, D., & Drury, A., (2010). Coercive or Corrosive: The Negative Impact of Economic Sanctions on Democracy. *Empirical and Theoretical Research in International Relations*, 36(3): 240-264. <https://doi.org/10.1080/03050629.2010.502436>
51. Prievozník, P., & Strelcová, S., (2023). The impact of crisis phenomena on economic security in the automotive industry and the quality of life of employees. *Transportation Research, Procedia*, 74: 1412-1418. <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2023.11.290>
52. Rabi'i H., & Takrosta M., (2021). Investigating the Effects of US Economic Sanctions on the Rural Economy in Iran. *Spatial economics and rural development*, 10 (37):199-214. [In Persian]
53. Rajabi, A., Shiani, M., & Shakouri, A., (2013). *The impact of economic sanctions on people's social welfare, a case study of Tehran city*, Master's thesis, Faculty of Social Sciences, University of Tehran. [In Persian]
54. Rezvani, M.R., Motakan, A.A., Mansourian, H., & Sattari, Mohammad H., (2009). Development and assessment of indicator of urban life quality, case study: Noorabad city, Lorestan province. *Urban - Regional Studies and Research*, 1(2): 87-110. [In Persian]
55. Seif, A.M., Ghaderpanah, F., Sheikh, A., Behdadfar, M.R., Yousefi, M., Aliyari, F., Kamali, R., & Nejad Moghadam, Seyed M., (2014). *The Resistance Economy Model of the Islamic Republic of Iran against the Sanctions of Global Arrogance*. National Defense University Publications- Tehran. [In Persian]
56. Smeets, M., (2018). Can economic sanctions be effective? *WTO Staff Working Paper ERSD*, 03: 1- 19.
57. Sojasi gheidari, H., Roumiani, A., & Ghasemi, H., (2018). Analyzing the effects of physical renewal on rural life quality Case study: Torghabeh and Shandiz districts (Binaloud). *Physical Social Planning*, 5(3): 53-67. doi: 10.30473/psp.2018.5258 [In Persian]
58. Wang, Y., Wang, K., Changb, C.P., (2019). The impacts of economic sanctions on exchange rate volatility. *Economic Modelling*, 82: 58-65. doi.org/10.1016/j.econmod.2019.07.004
59. Węziak-Białowolska, D., (2016). Quality of life in cities – Empirical evidence in comparative European perspective. *Journal Cities*, 58: 87-96. doi.org/10.1016/j.cities.2016.05.016
60. Yarahmadi, M., & sojasi gheidari, H., (2023). Analyzing the effects of economic sanctions on the quality of life of villagers (Case Study: villages in central part of Kashmar County). *Economic Geography Research*, 4(12): 1-24. [In Persian]
61. Zamani, S.Q., & Zanganeh Shahraki, J., (2013). International Sanctions Violating Human Rights: From the Challenge of Legal Legitimacy to International Responsibility, *Strategy Quarterly*, 22(67): 33-61. [In Persian]